

ವಚನ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ: ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಕಾಯಕ

Shivaraj G

Research Scholar, Srinivas University, Mangaluru, India.

Article information

Received: 16th June 2026

Received in revised form: 23rd July 2026

Accepted: 10th August 2026

Available online: 25th September 2026

Volume: 2

Issue: 3

DOI: <https://doi.org/10.63090/IJILRS/3108.1797.0024>

Abstract

This paper examines the Vachana movement of twelfth-century Karnataka, led by Basavanna, Allama Prabhu, Akka Mahadevi, and other sharanas, as a major instrument of social reform. Composed in the spoken Kannada of ordinary people, the vachanas questioned caste discrimination, priestly mediation, temple-centred religiosity, and gender inequality. Drawing on the frameworks of structure and anti-structure, vernacularization, and the sociology of bhakti, the study analyses how the concepts of kayaka (work as worship), dasoha (sharing), the ishtalinga, and the Anubhava Mantapa gave shape to the vision of a new community. It traces the historical background of the movement, the participation of artisans and women, the upheaval at Kalyana, and the later hagiographical and editorial tradition. It also evaluates the limitations of the movement in the light of recent scholarship and assesses its contemporary relevance, arguing that the vachanas were not merely devotional poetry but a sustained critique of social hierarchy in the language of the people.

ಸಾರಾಂಶ

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಶರಣರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ವಚನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಬಂಧವು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ವಚನಗಳು ಜಾತಿ ತಾರತಮ್ಯ, ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ, ದೇವಾಲಯ ಕೇಂದ್ರಿತ ಧಾರ್ಮಿಕತೆ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದವು. ರಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ-ರಚನೆ, ದೇಶಭಾಷಿಕರಣ, ಭಕ್ತಿಯ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಎಂಬ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಕಾಯಕ, ದಾಸೋಹ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗ, ಅನುಭವ ಮಂಟಪ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹೊಸ ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟವು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ಚಳವಳಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಮಹಿಳಾ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಪಾತ್ರ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಕ್ರಾಂತಿ, ನಂತರದ ಪರಂಪರೆ, ಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ಇದು ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

Keywords: - ವಚನ ಚಳವಳಿ, ಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಶರಣರು, ಕಾಯಕ, ದಾಸೋಹ, ಅನುಭವ ಮಂಟಪ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ.

1. ಪೀಠಿಕೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನವು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ತಿರುವಿನ ಕಾಲ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಸ್ಥಾನ ಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿದ್ದ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಪರಂಪರೆಯ ಜೊತೆಗೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ವಚನ ಎಂಬ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.^{1,3}

ವಚನಗಳು ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಯ ಹಾಡುಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಾತಿ, ವೃತ್ತಿ, ಲಿಂಗ, ಪೂಜೆ, ಸಂಪತ್ತು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಾಜವು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿದ್ದವು. ತೀವ್ರವಾದ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಯೋಜನೆಯೇ ಈ ಚಳವಳಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.²

ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಗಳ ವಿಶಾಲ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಚನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾದರೂ, ಶ್ರಮದ ಘನತೆ, ದೇವಾಲಯದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳ ಜನರ ನೇರ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿದೆ. ರಾಮಾನುಜನ್ ಅವರು ವಚನಕಾರರನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯ ಅತ್ಯಂತ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಧ್ವನಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹

ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಉಗಮ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಜಾತಿ ವಿರೋಧ, ಕಾಯಕ ತತ್ತ್ವ, ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ದೇವಾಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆ, ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೀಕರಣ, ಚಳವಳಿಯ ಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

2. ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿಧಾನ

ಈ ಪ್ರಬಂಧವು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಟಿತ ವಚನ ಸಂಕಲನಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆಕರಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಧರ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಆನುಷಂಗಿಕ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ.^{1,9}

ಅಧ್ಯಯನವು ಮೂರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು, ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಯಾವ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು? ಎರಡನೆಯದು, ಅವರ ಪರ್ಯಾಯ ಸಮುದಾಯದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವು? ಮೂರನೆಯದು, ಆ ಆದರ್ಶಗಳು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಕಾರಗೊಂಡವು ಮತ್ತು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹೇಗೆ ಬದಲಾದವು?

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಂತರದ ಕಾಲದ ಕಥನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಚನಗಳ ಪಠ್ಯ, ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ಕಥನಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಗೆಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಪಾಲಿಸುತ್ತದೆ.^{6,10}

3. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟು

ವಚನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೂರು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ವಿಕ್ಟರ್ ಟರ್ನರ್ ಅವರ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ-ರಚನೆ (Structure and Anti-Structure) ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು, ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣದ ಹೊರಗೆ ಸಮಾನತೆಯ ಸಮುದಾಯವು (communitas) ಹೇಗೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.⁴ ಎ. ಕೆ. ರಾಮಾನುಜನ್ ಅವರು ವಚನಗಳನ್ನು ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹

ಶೆಲ್ಮನ್ ಪೊಲಾಕ್ ಅವರ ದೇಶಭಾಷೀಕರಣ (Vernacularization) ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು, ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎದುರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದವು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ನಿದರ್ಶನ.³ ಆಸ್ಥಾನ ಕಾವ್ಯವು ದೇಶಭಾಷೆಯನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರದ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ, ವಚನಗಳು ಅದನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅನುಭವದ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಜೆ. ಪಿ. ಸ್ಕಾಟನ್ ಅವರ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನವು ಜಾತಿ, ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿ, ಮಹಿಳೆಯ ಸ್ಥಾನ, ಶಿಕ್ಷಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯಗಳ ಮೂಲಕ ಶರಣರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪಠ್ಯಗಳು, ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರಂಥಗಳು, ವಸಾಹತು ಕಾಲದ ಜನಾಂಗೀಯ ವಿವರಗಳು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸುವ ಮೂಲಕ ಆದರ್ಶಗಳ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಅದು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಬಂಧದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೂ ಈ ವಿಂಗಡಣೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.²

ಈ ಮೂರರ ಜೊತೆಗೆ, ಕೆ. ಈಶ್ವರನ್ ಅವರ ಒಂದು ನಿಲುವೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಶರಣರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥದ ಭಕ್ತಿ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಶರಣ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೇ ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಅವರು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶರಣಾಗತಿಗಿಂತ ನೈತಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.⁵

4. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶೈವ, ಜೈನ, ವೈಷ್ಣವ ಮೊದಲಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಲ್ಯಾಣವು ಮೊದಲು ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ನಂತರ ಕಳಚುರಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.⁶

ಇದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ರಾಜಾಶ್ರಯ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎದುರು, ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನೂ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದ ವಚನವು ಒಂದು ಭಿನ್ನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೆರೆಯಿತು.³

ವೀರಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನು ಹೊಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೇ ಅಥವಾ ಆಗಲೇ ಇದ್ದ ಪರಂಪರೆಗೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ ನೀಡಿದನೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಜೂಲಿಯಾ ಲೆಸ್ಲಿ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ಆಕರಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁶ ಬಸವಣ್ಣನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ನೇಕಾರ ವಚನಕಾರ ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ಈ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.¹

ನಗರ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕುಶಲಕರ್ಮಿ ವೃತ್ತಿಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಈ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಲಕ್ಷಣ. ನೇಕಾರರು, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವವರು, ಮಡಿವಾಳರು, ಚರ್ಮಕಾರರು ಮೊದಲಾದ ದುಡಿಯುವ ಸಮುದಾಯಗಳು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು, ಅದರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯ.²

5. ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣದ ಶರಣರು

ಈ ಚಳವಳಿಯ ಕೇಂದ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಸವಣ್ಣ (ಸುಮಾರು 1105-1168). ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಅವನು ಜನಿವಾರದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಬಿಜ್ಜಳನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಂಡಾರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದನೆಂದು ಪರಂಪರೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ.^{1,6}

ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಕೂಡಲಸಂಗಮದ ದೇವರ ಹೆಸರೇ ಅವನ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತವಾಯಿತು. ಆಡಳಿತದ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಸಮಾಜದ ಅಂಚಿನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತದ್ದು, ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯ ನಡುವಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದು ಬಸವಣ್ಣನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಶೇಷ. ಅವನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಮರ್ಶೆಯ ಧ್ವನಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ರಾಮಾನುಜನ್ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.¹

ಬಸವಣ್ಣನ ಸುತ್ತ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಗಳ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶರಣ ಸಮುದಾಯವು ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಮೇಲ್ವಾರ್ತಿಯವರು ಮತ್ತು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂದು ಪರಿಗಣಿತರಾದವರು ಒಂದೇ ಸಮುದಾಯದ ಸದಸ್ಯರಾದದ್ದು ಆ ಕಾಲದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿತ್ತು.²

ಕೆ. ಈಶ್ವರನ್ ಅವರು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಆರ್ಥಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಅಧೀನತೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ ಪ್ರವಾದಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಿಂಗಾಯತ ಧರ್ಮವು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಧರ್ಮ ಎಂಬುದು ಅವರ ವಾದ.⁵

6. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಅನುಭಾವದ ನೆಲೆ

ಬಸವಣ್ಣನು ಚಳವಳಿಯ ಸಂಘಟಕನಾದರೆ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಅದರ ಅನುಭಾವಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ. ಗುಹೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದ ಅವನ ವಚನಗಳು ಒಗಟಿನಂತಹ ಬೆಡಗಿನ ಭಾಷೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ತರ್ಕವನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನು ಅನುಭವದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.¹

ಅಲ್ಲಮನ ನಿಲುವು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಬಾಹ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶರಣರ ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿತ್ತು. ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಇತರ ಶರಣರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ, ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮತ್ತು ಮುನ್ನಡೆಸುವ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.⁷ ಪರಂಪರೆಯು ಅವನನ್ನು ಮದ್ದಳೆ ಬಾರಿಸುವ ವೃತ್ತಿಯವನೆಂದು ನೆನೆಯುತ್ತದೆ; ಲೌಕಿಕ ಪ್ರೇಮದ ನಷ್ಟದ ಅನುಭವವೇ ಅವನನ್ನು ಅನುಭಾವದ ಹಾದಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿತು ಎಂಬ ಕಥೆಯೂ ಪ್ರಚಲಿತ.¹ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಇವೆರಡೂ ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗದಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಮರ ಜೋಡಿಯೇ ನಿದರ್ಶನ.

7. ಅನುಭವ ಮಂಟಪ

ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಶರಣರು ಸೇರಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಭೆಯೇ ಅನುಭವ ಮಂಟಪ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಇದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.⁷

ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾದ ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಯು ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಈ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್. ಬ್ಲೇಕ್ ಮೈಕೆಲ್ ಅವರು ಈ ಕೃತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವೀರಶೈವ ಸಮುದಾಯದ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನಾ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁷

ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಯ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಮಾತನಾಡಬಹುದಿತ್ತು ಎಂಬ ಚಿತ್ರಣವೇ ಅದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವ. ಅನುಭವಕ್ಕೆ, ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೇರ ಅರಿವಿಗೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆ ನೀಡಿದ್ದು ಇದರ ತಾತ್ವಿಕ ತಿರುಳು. ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿದ್ದರೂ, ಮುಕ್ತ ಸಂವಾದದ ಆದರ್ಶವಾಗಿ ಅದು ಕನ್ನಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ.^{6,7}

8. ವಚನ: ರೂಪ ಮತ್ತು ಭಾಷೆ

ವಚನ ಎಂದರೆ ಮಾತು, ನುಡಿ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಲಯವುಳ್ಳ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮತ್ತು ತೀವ್ರವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪ ಇದು. ಪ್ರತಿ ವಚನವೂ ವಚನಕಾರನ ಇಷ್ಟದೈವದ ಹೆಸರಾದ ಅಂಕಿತದೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.^{1,9}

ವಚನಗಳ ಭಾಷೆ ಪಂಡಿತರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲ, ಜನರ ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಡುಮಾತು. ನೇಕಾರ, ಮಡಿವಾಳ, ಅಂಬಿಗ, ಚಮ್ಮಾರ ಮೊದಲಾದ ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿ ಬದುಕಿನ ರೂಪಕಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿದರು.⁹ ಔಪಚಾರಿಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ನಿರರ್ಥಕತೆ, ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಹಂಕಾರ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಭಜನೆಗಳ ಕೆಡುಕು ಇವು ವಚನಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಎಚ್. ಎಸ್. ಶಿವಪ್ರಕಾಶ್ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.⁹

ವಚನದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ, ಸಮಾಂತರ ವಾಕ್ಯಗಳು, ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ತಂತ್ರಗಳು. ಛಂದೋಬದ್ಧವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಆಂತರಿಕ ಲಯ ಮತ್ತು ಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ರಾಮಾನುಜನ್ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನವು ಕೇಳುಗನನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ಮಾತು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಓದುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮತ್ತು ಕೇಳುವ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು.¹

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಹೊರಗೆ ನಿಂತ ಈ ರೂಪವು, ದೇಶಭಾಷೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಜ್ಞಾನವು ಒಂದು ವರ್ಗದ ಸೊತ್ತಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಲುವಿನ ಭಾಷಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇದು.³

9. ಜಾತಿ ವಿರೋಧ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆ

ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಯಾಮವೆಂದರೆ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಯಾರೂ ಮೇಲಲ್ಲ, ಕೀಳಲ್ಲ; ನಡೆ ಮತ್ತು ನುಡಿಯ ಶುದ್ಧಿಯೇ ಮನುಷ್ಯನ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಅಳತೆಗೋಲು ಎಂದು ಶರಣರು ಸಾರಿದರು.²

“ಇವನಾರವ ಇವನಾರವ ಎಂದೆನಿಸದಿರಯ್ಯ, ಇವ ನಮ್ಮವ ಇವ ನಮ್ಮವ ಎಂದೆನಿಸಯ್ಯ” ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನವು ಈ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಡುತ್ತದೆ.¹ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹಿಂದೂ ಪರಂಪರೆಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಶರಣರು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು ಎಂದು ಸ್ಕಾಟನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.²

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೂಲದ ಬಸವಣ್ಣನು ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಳ ಸಮುದಾಯದ ಶರಣರನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆ, ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಎಂದು ಕರೆದು ಅವರ ಮನೆಯ ಮಗನೆಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೇವಲ ವಿನಯದ ಮಾತಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟಿನ ಕುಲದ ಬದಲು ಭಕ್ತಿಯ ಕುಲವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ, ಬಂಧುತ್ವದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಮರುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅದು.^{1,5}

ಮಾದಾರ ಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ, ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ತಳ ಸಮುದಾಯಗಳ ಶರಣರು ವಚನಕಾರರಾಗಿ ಗೌರವ ಪಡೆದದ್ದು ಈ ತತ್ವದ ಆಚರಣಾ ರೂಪ.^{5,9} ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು, ಮುಟ್ಟು ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳ ಮೈಲಿಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು, ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧ ಎಂಬ ವಿಂಗಡಣೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಜಾತಿ ತರ್ಕದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಪೆಟ್ಟು.^{2,8}

“ದಯವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವದೇವುದಯ್ಯ” ಮತ್ತು “ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ” ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನ ಮಾತುಗಳು, ಧರ್ಮದ ತಿರುಳನ್ನು ಆಚರಣೆಯ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ನೈತಿಕ ಸಂವೇದನೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತವೆ.¹

10. ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹ

“ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ” ಎಂಬ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯನ ಮಾತು ಶರಣರ ಶ್ರಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಬದುಕಬೇಕು; ಯಾವ ವೃತ್ತಿಯೂ ಕೀಳಲ್ಲ; ದುಡಿಮೆಯೇ ಪೂಜೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ತಿರುಳು.^{2,5}

ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದದ್ದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ್ದನ್ನು ಸಮುದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ದಾಸೋಹ. ಸಂಗ್ರಹ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡುವ ಈ ತತ್ವವು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರಮಕ್ಕೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿತು.²

ಅಕ್ಕಿ ಆಯುವ ಕಾಯಕದ ಮಾರಯ್ಯನು ಒಂದು ದಿನ ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಕಿ ತಂದಾಗ, ಆಸೆ ಎಂಬುದು ಅರಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದೇ ಹೊರತು ಶಿವಭಕ್ತರಿಗಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನ ಪತ್ನಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಾಯಕ ತತ್ವದ ನೈತಿಕ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟನ್ನೂ, ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಒಟ್ಟಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.^{8,9}

ಭಿಕ್ಷು ಮತ್ತು ದಾನದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾದ ಸನ್ಯಾಸ ಮಾದರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ದುಡಿಯುತ್ತಲೇ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವ ಗೃಹಸ್ಥ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಶರಣರು ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಈ ಕಾಯಕ ನೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಚಿಂತಕರು ಮತ್ತು ನಾಟಕಕಾರರೂ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁶

11. ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ವಚನ

ವಚನ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಸತ್ಯಕ್ಕ, ಅಮುಗೆ ರಾಯಮ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ರಚನೆಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.⁸

ಲೌಕಿಕ ಪತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನೇ ಪತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಹೊರಟ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಬದುಕು ಮತ್ತು ವಚನಗಳು, ಸ್ತ್ರೀ ದೇಹ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮರ್ಯಾದೆಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಸ್ಥಾಪಿತ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಸವಾಲೆಸೆದವು.^{1,8} ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಅವಳನ್ನು ಕರಿಣ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅವಳ ಉತ್ತರಗಳು ಶರಣರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸುತ್ತವೆ. ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಯ ಈ ಸಂವಾದವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ಮರಣೀಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.⁷

ಅಕ್ಕನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ವಿರಹದ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಬಗೆಗಿನ ನಿರ್ಭೀತ ಮಾತುಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿ ಲೌಕಿಕವನ್ನು ಮೀರುವ ಅವಳ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಾಮಾನುಜನ್ ಅವರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ಧ್ವನಿಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನ ಅವಕಾಶ, ಮುಟ್ಟು ಮೊದಲಾದ ಸೂತಕಗಳ ನಿರಾಕರಣೆ ಇವು ಈ ಪರಂಪರೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ವಿಜಯಾ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.⁸ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಬಂದವರು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ನೂಲುವ, ಕಸ ಗುಡಿಸುವ, ಅಕ್ಕಿ ಆಯುವ ಕಾಯಕದ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪದ ಸಂಗತಿ.^{8,9}

ಆದರೆ ಈ ಸಮಾನತೆಗೂ ಮಿತಿಗಳಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಮಾಯೆಯ ರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ದೈವತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಚಲನೆ ಇವೆರಡರ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವಾಗಿ ಮಹಿಳಾ ಶರಣೆಯರ ಅನುಭವವನ್ನು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ.⁸

12. ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ: ದೇವಾಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆ

ಶರಣರು ದೇವಾಲಯ ಕೇಂದ್ರಿತ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಕ್ತನೂ ತನ್ನ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು, ದೇವರೊಂದಿಗಿನ ನೇರ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಸಂಕೇತವಾಯಿತು.^{1,5}

“ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯವ ಮಾಡುವರು, ನಾನೇನ ಮಾಡುವೆ ಬಡವನಯ್ಯ” ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನವು ದೇಹವನ್ನೇ ದೇಗುಲವನ್ನಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು “ಸ್ಥಾವರಕ್ಕಳಿವುಂಟು, ಜಂಗಮಕ್ಕಳಿವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಂತದ್ದು ಮತ್ತು ಚಲಿಸುವುದು ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಈ ವೈದೃಶ್ಯವನ್ನು ರಾಮಾನುಜನ್ ಅವರು ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಕೇಂದ್ರ ರೂಪಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹

ದೇವಾಲಯವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪೂಜಾ ಸ್ಥಳವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಭೂಮಿ, ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರವೇಶದ ಹಕ್ಕು ಜಾತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ದೇವರನ್ನು

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಅಂಗೈಗೆ ತಂದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರ್ಥವಿತ್ತು.^{2,5} ಯಜ್ಞ, ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮೊದಲಾದ ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗೆಗಿನ ವಚನಕಾರರ ವ್ಯಂಗ್ಯವೂ ಇದೇ ನಿಲುವಿನ ಭಾಗ.¹

13. ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೀಕರಣ

ಸೌಟೆನ್ ಗುರುತಿಸುವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಷಯ ಶಿಕ್ಷಣ. ಶಾಸ್ತ್ರ, ಜ್ಞಾನವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮೂಲಕ ಕೆಲವೇ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಶರಣರು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದರು.^{2,3}

ಓದು ಬರಹದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ಐಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಚನಕಾರರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದರು. ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಲಕ್ಷಣ ಎಂಬುದು ಅವರ ನಿಲುವು.⁹ ನಂತರದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಈ ಸಮುದಾಯದ ಮಠಗಳು ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸೌಟೆನ್ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.²

14. ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರು ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು

ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 1ರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.^{1,9}

ಕೋಷ್ಟಕ 1: ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರು, ಅವರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಅಂಕಿತನಾಮಗಳು

ವಚನಕಾರ	ಹಿನ್ನೆಲೆ / ಕಾಯಕ	ಅಂಕಿತನಾಮ
ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ	ನೇಕಾರ; ಪೂರ್ವಸೂರಿ ವಚನಕಾರ	ರಾಮನಾಥ
ಬಸವಣ್ಣ	ಬಿಜ್ಜಳನ ಆಸ್ಥಾನದ ಭಂಡಾರಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿ	ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ
ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು	ಅನುಭಾವಿ; ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ	ಗುಹೇಶ್ವರ
ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ	ಉಡುತಡಿಯ ಅನುಭಾವಿ ಕವಯಿತ್ರಿ	ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ
ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ	ಬಸವಣ್ಣನ ಸೋದರಳಿಯ; ತತ್ತ್ವ ನಿರೂಪಕ	ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವ
ಸಿದ್ಧರಾಮ	ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಕರ್ಮಯೋಗಿ	ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ
ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ	ಮಡಿವಾಳ	ಕಲಿದೇವರದೇವ
ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ	ಅಂಬಿಗ	ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ
ಆಯ್ಯಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ	ಅಕ್ಕಿ ಆಯುವ ಕಾಯಕ	ಮಾರಯ್ಯಪ್ಪಿಯ ಅಮರೇಶ್ವರಲಿಂಗ

ಶರಣರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಯು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸುತ್ತ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಗುರು, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಆವರಣಗಳು ಮತ್ತು ಭಕ್ತ ಸ್ಥಲದಿಂದ ಐಕ್ಯ ಸ್ಥಲದವರೆಗಿನ ಆರು ಹಂತಗಳ ಸಾಧನಾ ಮಾರ್ಗ ಇವು ನಂತರದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪ ಪಡೆದವು.^{5,7} ಇವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 2 ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ 2: ಶರಣ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರ್ಥ

ಪರಿಕಲ್ಪನೆ	ಅರ್ಥ	ಸಾಮಾಜಿಕ ಮಹತ್ವ
ಕಾಯಕ	ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ದುಡಿಮೆಯೇ ಪೂಜೆ	ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನ ಘನತೆ
ದಾಸೋಹ	ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಮುದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು	ಸಂಗ್ರಹ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ನಿರಾಕರಣೆ; ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ
ಇಷ್ಟಲಿಂಗ	ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಲಿಂಗ	ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ
ಜಂಗಮ	ಚಲನಶೀಲ ಶರಣ; ಜೀವಂತ ದೈವಿಕತೆ	ಸ್ಥಾವರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ
ಅನುಭವ ಮಂಟಪ	ಶರಣರ ಮುಕ್ತ ಚರ್ಚಾ ಸಭೆ	ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಸಂವಾದ
ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ	ಸಾಧನೆಯ ಆರು ಹಂತಗಳು	ಸಾಧನೆಗೆ ಹುಟ್ಟು ಅಡ್ಡಿಯಲ್ಲ; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೆರೆದ ಮಾರ್ಗ

15. ಕಲ್ಯಾಣದ ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಪರಂಪರೆ

ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೂಲದ ಮಧುವರಸನ ಮಗಳಿಗೂ ಸಮಗಾರ ಹರಳಯ್ಯನ ಮಗನಿಗೂ ಶರಣರು ನಡೆಸಿದ ವಿವಾಹವು ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ರಾಜನ ಶಿಕ್ಷೆ, ಬಿಜ್ಜಳನ ಹತ್ಯೆ

ಮತ್ತು ಶರಣರ ಚದುರುವಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.⁶ ಗಿರೀಶ ಕಾರ್ನಾಡರ ತಲೆದಂಡ (1990) ನಾಟಕವು ಬಸವಣ್ಣನ ಈ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘರ್ಷಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರುನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.⁶

ಸಹಪಂಕ್ತಿ ಭೋಜನ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ಮೀರಿದ ವಿವಾಹ ಇವು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗಡಿಗಳನ್ನು ದಾಟುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಮಾತಿನ ಮಟ್ಟದ ಸಮಾನತೆಯು ಆಚರಣೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿದಾಗ ಸ್ಥಾಪಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿರೋಧ ತೀವ್ರವಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಕಥನ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.^{2,6}

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು ರಚಿಸಿದ ರಗಳೆಗಳು ಶರಣರ ಬದುಕನ್ನು ಕುರಿತ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಕಥನಗಳು.¹⁰ ಪಾಲ್ಕುರಿಕ ಸೋಮನಾಥನ ತೆಲುಗು ಬಸವ ಪುರಾಣವು ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ಕಥನವನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಆಚೆಗೂ ಹರಡಿತು.⁶ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಯ ಸಂಕಲನಗಳು ವಚನಗಳಿಗೆ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಸಂವಾದಾತ್ಮಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ನೀಡಿದವು.⁷ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಅವುಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಓದುಗರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿತು.⁹

16. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭಾವ

ವಚನ ಚಳವಳಿಯು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದಿಕ್ಕನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿತು. ಅದರ ನಂತರ ಬಂದ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠ ಚಂಪೂ ಶೈಲಿಯಿಂದ ದೂರ ಸರಿದು, ರಗಳೆ, ಷಟ್ಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ ಮೊದಲಾದ ದೇಸಿ ಛಂದೋರೂಪಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರು. ಹರಿಹರನು ಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ರಗಳೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ವಿಶಾಲ ಶ್ರೋತೃ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ತಲುಪುವ ಭಕ್ತಿ ಕಥನದ ಹೊಸ ಯುಗವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು.¹⁰

ರಾಜರ ಮತ್ತು ವೀರರ ಬದಲು ಭಕ್ತರು, ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕರಾದದ್ದು ಈ ಬದಲಾವಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತು, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೋತೃ ಸಮುದಾಯ ಈ ಮೂರರಲ್ಲೂ ನಡೆದ ಈ ವಿಸ್ತರಣೆಯು ಪೂರ್ವಾಕ್ ವಿವರಿಸುವ ದೇಶಭಾಷೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಎರಡನೆಯ, ಹೆಚ್ಚು ಜನಮುಖಿಯಾದ ಹಂತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.³

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಆಳವಾದುದು. ಮುಕ್ತ ಛಂದದ ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಚನವು ಒಂದು ದೇಸಿ ಪೂರ್ವ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಕಂಡಿತು; ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳವಳಿಗಳು ಶರಣರನ್ನು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸೂರಿಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡವು.⁹

17. ಇತರ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆ

ವಚನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಭಾರತದ ಇತರ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಗಳ ಜೊತೆ ಇಟ್ಟು ನೋಡಿದಾಗ ಅದರ ಸಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಯನಾರರು ಮತ್ತು ಆಳ್ವಾರರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿ ಸಂತರು, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಕಬೀರ ಮೊದಲಾದ ಸಂತ ಕವಿಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಜನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರು; ಹುಟ್ಟಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಾಚರಣೆಯ ಪೊಳ್ಳುತನವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.¹

ಆದರೆ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ತಮಿಳು ಭಕ್ತಿ ಕವಿಗಳ ಹಾಡುಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ವಚನಕಾರರು ದೇವಾಲಯವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಗಳು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾರಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕೆದಕದೆ ಉಳಿದರೆ, ಶರಣರು ಸಹಭೋಜನ, ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಯಂತಹ ದೈನಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನೇ ಬದಲಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು.^{1,2}

ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯ ನೀಡಿದ ಕಾಯಕ ತತ್ವ ಮತ್ತು ತನ್ನದೇ ದೀಕ್ಷೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆಯುಳ್ಳ ಸಮುದಾಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಇವು ವಚನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಇತರ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ.^{2,5} ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯು ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿತು; ಕುಲದ ಹೆಸರಿನ ಹೊಡೆದಾಟವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಕನಕದಾಸರ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಹಿಳಾ ಅನುಭಾವಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತರ ಮಹಿಳಾ ಸಂತರಂತೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯೂ ದೈವವನ್ನು ಪ್ರಿಯಕರನಾಗಿ ಕಂಡಳು; ಆದರೆ ವಚನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಒಂಟಿ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲ, ಹಲವಾರು ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸಮೂಹದ ಭಾಗ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ.⁸

18. ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಮಿತಿಗಳು

ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತ ಜನಪ್ರಿಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮರುಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿವೆ. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಓದಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗಿಲ್ ಬೆನ್-ಹೆರುಟ್ ಅವರು, ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದ ಆರಂಭಿಕ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯು ಇಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುವಷ್ಟು ತೀವ್ರಗಾಮಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.¹⁰

ಈ ನಿಲುವು ಈಶ್ವರನ್ ಅವರ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬರು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ಪ್ರವಾದಿಯಾಗಿ ಕಂಡರೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಆರಂಭಿಕ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ.^{5,10} ವಚನಗಳ ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಕಥನಗಳ ವಾಸ್ತವ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇಟ್ಟು ನೋಡುವುದೇ ಸಮತೋಲನದ ಮಾರ್ಗ.

ಜಾತಿ ನಿರಾಕರಣೆಯ ಆದರ್ಶವು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡಿತು. ನಂತರದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಆದರ್ಶಗಳ ಮರುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನಡೆದು, ಸಮುದಾಯವು ಹಿಂದೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಜಾತಿ ಸಮೂಹದಂತೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು ಎಂದು ಸ್ಕಾಟನ್ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.² ಸಮುದಾಯದ ಒಳಗೇ ಉಪಪಂಗಡಗಳ ನಡುವೆ ಶ್ರೇಣೀಕರಣ ಬೆಳೆದದ್ದು, ಸ್ಥಾವರವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ ಚಳವಳಿಯೇ ಮರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರಗೊಂಡದ್ದು ಈ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಷಯಾಂಶ.^{2,7}

ಆಕರಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಇದೆ. ವಚನಗಳು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಮೌಖಿಕ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಬಂದಿವೆ; ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ವಿವರಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಂತರದ ಪುರಾಣ ಕಥನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾಣವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ನೋಡುವ ಎಚ್ಚರ ಅಗತ್ಯ.^{6,10} ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ನಡುವೆ ಅಂತರವಿತ್ತು.⁸ ಆದರೂ, ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಕನ್ನಡ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಈ ಚಳವಳಿ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಅಲ್ಪಗಳೆಯಲಾಗದು.^{2,5}

19. ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ

ಎಂಟು ಶತಮಾನಗಳ ನಂತರವೂ ವಚನಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಘನತೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಇಂದಿನ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣರ ಮಾತುಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.⁵

ರಾಮಾನುಜನ್ ಮತ್ತು ಶಿವಪ್ರಕಾಶ್ ಅವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದಗಳು ವಚನಗಳನ್ನು ಜಾಗತಿಕ ಓದುಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿವೆ.^{1,9} ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವು ಬಸವಣ್ಣನ ಯುಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮರಳುತ್ತಿರುವುದು, ಆ ಕಾಲದ ಗೆಲುವು ಮತ್ತು ಸಂಕಟಗಳು ಇಂದಿನ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಎಂಬುದರ ಸೂಚನೆ.⁶

ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಇಂದಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣುವ ಮನೋಭಾವ, ವೃತ್ತಿ ಆಧಾರಿತ ತಾರತಮ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಸಮಾನ ಹಂಚಿಕೆ ಇವು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ದುಡಿಮೆಗೆ ಘನತೆ ಮತ್ತು ಗಳಿಕೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಎಂಬ ಶರಣರ ನಿಲುವು ಈ ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನೈತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು.^{2,5}

ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ನಿರಂತರ ಬಳಕೆಯು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಳಿಸದೆ, ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ಸಮಾಜದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಸ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ.⁹

ಅನುಭವ ಮಂಟಪವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಆರಂಭಿಕ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವ ಜನಪ್ರಿಯ ನಿಲುವು ಇಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ನೋಡಬೇಕಾದರೂ, ಮುಕ್ತ ಚರ್ಚೆ, ಭಿನ್ನಮತಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲರ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂಬ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಇಂದಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಬಲ್ಲವು.^{6,7}

ಲಿಂಗಾಯತ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಅಸ್ಥಿತೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಸಮಕಾಲೀನ ಚರ್ಚೆಗಳು, ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.^{5,10} ದಲಿತ, ಮಹಿಳಾ ಮತ್ತು ಶ್ರಮಿಕ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ವಚನಗಳನ್ನು ಮರುಓದುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮುಂದಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ.⁸

20. ಉಪಸಂಹಾರ

ವಚನ ಚಳವಳಿಯು ಕೇವಲ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥದ ಉದಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅದು ಕನ್ನಡ ಸಮಾಜವು ಸಮಾನತೆ, ಶ್ರಮದ ಘನತೆ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತ ಸಂವಾದದ ಕನಸನ್ನು ಕಂಡ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕ್ಷಣವಾಗಿತ್ತು. ಜನರ

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹಂಚಿ, ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದ್ದು ಇದರ ಶಾಶ್ವತ ಸಾಧನೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ವಚನಕಾರರು ಜಾತಿ, ಪೌರೋಹಿತ್ಯ, ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಕಾಯಕ, ದಾಸೋಹ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಮಂಟಪ ಅವರ ಪರ್ಯಾಯ ಸಮುದಾಯದ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಆದರ್ಶಗಳು ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಕಾಲ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದು, ನಂತರ ಭಾಗಶಃ ಸಂಸ್ಥೀಕರಣಗೊಂಡು ಮೊನಚು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೂ, ವಚನಗಳ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

ಮುಂದಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹಲವು ದಾರಿಗಳಿವೆ. ಕಡಿಮೆ ಪರಿಚಿತ ವಚನಕಾರರ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ವಚನಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ಪರಿಶೀಲನೆ, ಶಾಸನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಥನಗಳ ಹೋಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ತೌಲಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಇವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ.

ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಅಸಂಖ್ಯ ಶರಣರು ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಬಂದು ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರು: ಮನುಷ್ಯನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಹುಟ್ಟೋ, ನಡೆಯೋ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ. ಚಳವಳಿಯ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ ಮಿತಿಗಳನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಓದು ಇಂದಿನ ಅಗತ್ಯ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. Ramanujan, A. K. *Speaking of Śiva*. Harmondsworth: Penguin Books, 1973.
2. Schouten, J. P. *Revolution of the Mystics: On the Social Aspects of Virāṣaivism*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1995.
3. Pollock, Sheldon. *The Language of the Gods in the World of Men: Sanskrit, Culture, and Power in Premodern India*. Berkeley: University of California Press, 2006.
4. Turner, Victor. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine, 1969.
5. Ishwaran, K. *Speaking of Basava: Lingayat Religion and Culture in South Asia*. Boulder: Westview Press, 1992.
6. Leslie, Julia. "Understanding Basava: History, Hagiography and a Modern Kannada Drama." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 61, no. 2 (1998): 228–261.
7. Michael, R. Blake. *The Origins of Virāṣaiva Sects: A Typological Analysis of Ritual and Associational Patterns in the Śūnyasaṃpādana*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1992.
8. Ramaswamy, Vijaya. *Divinity and Deviance: Women in Virasaivism*. Delhi: Oxford University Press, 1996.
9. Shivaprakash, H. S., trans. *I Keep Vigil of Rudra: The Vachanas*. New Delhi: Penguin Books, 2010.
10. Ben-Herut, Gil. *Śiva's Saints: The Origins of Devotion in Kannada according to Harihara's Ragaḷegaḷu*. New York: Oxford University Press, 2018.